

Ante Sekulić

LIK ZABORAVLJENA VELIKANA

Članak o Blašku Rajiću, zaboravljenom velikanu hrvatske narodne i kulturne povijesti, podijeljen je na slijedeće dijelove: 1. Uvodne misli, 2. Literatura, 3. Životopis B. Rajića, 4. Svećenički rad, 5. Društveni rad B. Rajića, 6. Bibliografija radova, 7. Područje i tematika književnog rada, 8. Zaključak.

1. Uvodne misli

Trideset godina nakon smrti, a o sedamdesetoj obljetnici prve javne proslave Dužijance, završnog žetvenog slavlja kojemu je udahnuo, osnažio i produbio smisao Blaško Rajić zaslužuje spomen-riječ.

Rođen u siromašnom predgrađu bunjevačke metropole Subotice, svojom pedesetogodišnjom službom i društvenim radom sav uključen u gibanja i lomove vlastitog zavičaja, B. Rajić luč je na razmeđu putova i stranputica na širokim bačkim prostorima, postojan stup na križanju panonskih olujnih vjetrova. Bio je svojevrсни velikan u povijesti svoga zavičaja. »Njegovim zalaganjem, nastojanjima i borbama«¹ treba zahvaliti što je veliko bačko područje god. 1918. uključeno u sklop prve južnoslavenske zajednice; njemu mnogo duguju ljudi s hrvatske narodne periferije u preporodnom radu između dvaju svjetskih ratova.

---

¹ Usp. A. SEKULIĆ, Na raskrižju svjetova. *Sub. Danica za 1971.* (god. LXI), 53; ILIJA DZINIC Moji susreti s Blaškom Rajićem. *Sub. Danica za 1971.*, 58 sl.

Zivotno iskustvo i poziv pomogli su B. Rajiću da svoje zanose, gorljivost i polet usmjeri prema općem dobru svojih sunarodnjaka i pretoči u djela: osnivao je društva u Dušniku, Santovu i Subotici,² uključivao se u javnu društvenu djelatnost kao zastupnik Bunjevačko-šokačke stranke (1920.—1924.), bio je urednik listova, tjednika i godišnjaka (Hrv. novine, Sub. novine, Sub. Danica), pisac je brojnih članaka, pripovjedač (Bunjevičice), skupljač narodnoga blaga, sastavljač molitvenika (Duhovna mana); bio je jednostavan čovjek i veliki patnik.

Promatraču se ipak kadšto čini da je Blaško Rajić u brzopletom hodu svagdašnjice zaboravljeni velikan.

2. Literatura

O B. Rajiću napisani su brojni članci, ali nema cjelovite rasprave o njemu i njegovu značenju.

U popisu literature o B. Rajiću treba razlikovati djela koja su potpisana imenom i prezimenom pisca (ili kraticama) od onih kojima su sastavljajući i pisci nepoznati. Iznimka je članak Milivoja Kneževića objelodanjen u *Književnom severu*, III. (1927.) pod naslovom *Pregled bunjevačke književnosti*. Unatoč činjenici što je članak nepotpisan, općenito je poznato (i pouzdano) da ga je napisao taj pisac, pa je u ovom popisu uključen među djela poznatih autora.

A) Djela kojih su pisci poznati (kronološkim slijedom):

1. MIJO MANDIĆ, Naši književnici. *Neven*, XXX (1913.), 17, 2³
2. MIJO MANDIĆ, Povijest bunjevačke književnosti. *Neven*, XXXIII. (1920.), 229, 1.
3. V. D. (VLADOJE DUKAT), Blaško Rajić. *Znameniti i zaslužni Hrvati te spomena vrijedna lica u Hrvatskoj povijesti od 925—1925*. Zagreb 1925., 223.
4. (MILIVOJE KNEŽEVIĆ), Pregled bunjevačke književnosti. *Književni sever*, III. (1927.), svez. 3—4, 129.⁴
5. PETAR PEKIĆ, Povijest Hrvata u Vojvodini. Zagreb 1930., 210 sl.
6. MILIVOJE KNEŽEVIĆ, Bunjevačka narodna čitanka. Subotica 1931., 63.
7. MATE UJEVIĆ, Hrvatska književnost. Zagreb, 1932., 196.

² *Schematismus archidioecesis Colocensis et Bachiensis de anno 1942.*, ad nomen, (U Arhivu kaločke nadbiskupije u Kaloči god. 1968. i 1970. u odjelu Personalia nisam mogao pronaći ništa o Bl. Rajiću, ni o nekim drugim svećenicima. Jamačno su spisi pohranjeni u Budimpešti).

³ *Neven*, list koji je počeo izlaziti god. 1884. u Baji (urednik Mijo Mandić), zatim Somboru do 1887., a poslije u Subotici. Godište IX. (1892.) obogaćeno je podnaslovom: zabavno-poučni mesečnik za Bunjevce i Šokce (urednici su se mijenjali: Pero Skenderović, Nikola Matković, V. Sudarević i drugi). God. 1919. izlazio je *Neven* kao dnevnik. Usp. I. KUJUNDŽIĆ, Bunjevačko-šokačka bibliografija. *Rad JAZU* 355, Zagreb 1969., 758—795, br. 8. U članku dalje kratica BSB + str. + broj bibl. jedinice.

⁴ *Književni sever*, časopis što su ga god. 1925. pokrenuli srpski intelektualci koji su se nakon god. 1918. našli u Subotici kao službenici, većinom profesori, učitelji i vojni službenici. Časopis je bio izrazito kraljevsko-jugoslavenske usmjerenosti pa su članci u njemu o Bunjevcima bili podvrgnuti osnovnoj težnji i svrsi. Dugogodišnji urednik bio je Milivoje Knežević, gimn. profesor.

8. St. B-ć (STJEPAN BARTOLOVIĆ), Hrvatski književnici iz Bačke. *Svijet*. IX; Zagreb 1934., 146.
9. TOMISLAV PRPIĆ, Hrvatski književni regionalizam. Zagreb 1936., 73.
10. JOSIP ANDRIĆ, O piscu ove knjige — Bunjevčice. Zagreb 1937., (pogovor).
11. SPASOJE VASILJEV, Pregled bunjevačke književnosti. *Glasnik jug. profesorskog društva*, knj. XVIII., svcz., 11—12. Beograd 1938., 1028—1037.
12. ANTE VOJNIC PUČAR, Oslobođenje Subotice. Subotica, 1945., 56—57.
13. KREŠIMIR BUNIĆ (Ivan Kujundžić), Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata. Subotica 1946.
14. BLAŠKO VOJNIC HAJDUK, Katalog knjiga Gradske biblioteke. Bunjevačko-šokački pisci. Subotica 1951.
15. ARPAD LEBL, Politički lik Vase Stajića. Novi Sad 1963. 398. (Napomena).
16. IVAN KUJUNDŽIĆ, Izvori za povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata. Zagreb 1968.
17. IVAN KUJUNDŽIĆ, Bunjevačko-šokačka bibliografija. *Rad JAZU* 355. Zagreb 1969.
18. ANTE SEKULIĆ, Književnost bačkih Hrvata. Zagreb 1970., 6, 7, 8, 56, 57, 58, 60, 61, 91, 322, 333.
19. ANTE SEKULIĆ, Na raskrižju svjetova. *Subotička Danica za 1971.*, 51—54.⁵
20. ANTE SEKULIĆ, Jedna kasna subotička jesen. *Subotička Danica za 1971.*, 55—57.
21. GEZA KIKIĆ, Antologija poezije bunjevačkih Hrvata. Zagreb 1971., 125.
22. GEZA KIKIĆ, Antologija proze bunjevačkih Hrvata. Zagreb 1971., 221—234.
23. TIBOR KOLOZSI, Szabadkai sajtó. Subotica 1973., 328, 331, 339, 341, 343, 344, 350, 542, 543.
24. TIBOR GAJDOS, Képzőművészeti élet Szabadkan a két világháború között. Subotica 1977., 21—23.
25. GABOR SALACZ, A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt. München 1975., 111—113, 142.

B) Nepotpisani članci

1. (* * *), Blaž Raić. *Neven*, XXV. (1907.), 12, 178—179.
2. (* * *), Plebanija svetoga Roka. *Neven*, XXVII. (1909.), 8, 58—60.
3. (* * *), Plebanoški izbor za kersku plebaniju. *Neven*, XXVII. (1909.), 9, 66.
4. (* * *), Proštenje sv. Roke. *Neven*, XXVII (1911.), 9, 68.
5. (* * *), Za novog paroha. *Neven*, XXVII. (1911.), 3, 19.
6. (* * *), Bunjevački i šokački pokret. *Subotička Danica za 1922.* (XXXIX), 27—31.

⁵ *Subotička Danica* bila je godišnjak koji je redovito svake godine od 1892. bio »Bunjevačko-šokački kalendar« sve do god. 1941., zatim je izišao 1945. i 1946. i pokušaj da se obnovi god. 1971. i 1972. propao je zabranom LXII. godišta. Treba pripomenuti da je u BSB, 748, 1 zabilježen kao prvi »Bunjevačko-šokački kalendar za pristupnu godinu 1870«. Jamačno prvi takav godišnjak treba ubilježiti dvije-tri godine prije, dok je sačuvan spomen da je Emerik Pavić još u XVII. stoljeću uredio »ilirički« kalendar u Budimu.

Posebice treba istaći da u popis literature o B. Rajiću nisu uključeni članci i vijesti koje su o njemu, njegovim političkim zborovima, susretima i razgovorima (između 1920. i 1924.) napisali izvjestitelji dnevnih listova, poglavito mađarskih (Bácsmegeyi Napló, Hirlap i drugi).⁶ Razlog nije u brojnosti takvih izvješća nego u stranačkoj i narodnoj nesnošljivosti koja nije pridonosila mirnom suživotu među pučanstvom u onim stranama.

3. Životopis Blaška Rajića

U Gatu, nekoć siromašnoj gradskoj četvrti Subotice,⁷ rodio se 7. siječnja 1878. Blaško Rajić. Dječakov otac bio je nadničar, a zatim radnik u tvornici opeke. Mati mu je bila Marija Perčić.⁸ Roditelji su dječaka dali u školu pa je u rodnom gradu svršio pučku školu (1885.—1889.) i prvih šest razreda gimnazije (1889.—1896.). Sedmi i osmi razred s maturom svršio je u isusovačkoj gimnaziji u Kaloči (1896.—1898.), a zatim je ondje kao sjemeništarač svršio i bogoslovske nauke (1898.—1902.) pa je 24. lipnja 1902. zaređen za svećenika.⁹

Prvu kapelansku službu dobio je u Dušniku¹⁰ (1902.—1903.), drevnom hrvatskom naselju u kojemu je razvio svoju mladenačku djelatnost protiv pokreta »Nazarenaca«. Ondje je osnovao *Prosvjetno društvo »Katolički krug«* (1903.). Zatim je službovao u Santovu (Hercegszánto) od 1903. do 1906. i ondje osnovao *Posudbenu zadrugu* od koje je sirotinja posuđivala novac bez ikakvih pristojbi.¹¹ U Subotici je bio kapelan u župi sv. Terezije Avilske (danas katedralnoj župi) od 1906. do 1911. Župnik sv. Roka u Subotici postao je 1911.¹² i ostao ondje do smrti 3. siječnja 1951. Tako se u rodnom gradu nad njegovom kolijevkom nadvijala njegova majka, a nad grobom pred kapelom sv. Ane nadvio se spomen na čovjeka koji je pola stoljeća svoga života, rada i patnje darovao i pridonio za boljitak svojih sunarodnjaka i župljana.

⁶ Usp. TIBOR KOLOZSI, Szbadkai sajtó (1919—1945). Novi Sad 1979. (Knjiga je tiskana u Subotici.)

⁷ Poznate su subotičke gradske četvrti: *Bajant, Senta, Ker, Gat, Mlaka, Rundov, Novo selo* i druga. Jezgru grada čini područje oko franjevačke (»stare«) crkve podignute na mjestu stare kule (tvrđave). Bunjevački se svijet međutim rasuo po naseljima oko tvrđave, koja su postupno postala cjelina s jezgrom. Kuće su bile većinom jednostavne prizemnice s velikim dvorištima.

⁸ *Liber baptiz. parochiae s. Theresiae, Mariatheresiopolis, ad diem et annum (7. Januarii 1878.)*.

⁹ Usp. *Schematismus archidioecesis Col. et Bachiensis, 1942., an nomen*.

¹⁰ O Dušniku usp. IVAN BRABEC, Kalački govor. *Ljetopis JAZU*, broj 75, Zagreb 1971. S. VELIN, Običaj koleda u Dušniku. *Etnografija južnih Slavena u Mađarskoj*, 3. Budimpešta, 1979., 73—127.

Zanimljivo je pripomenuti da su u Dušniku bili kapelani L. Budanović, Nikola Kujundžić i drugi. Ivan je Kujundžić u lipnju 1941. odlukom povjerenika Josipa Ijjasa bio premješten onamo.

¹¹ A. SEKULIĆ, Na raskrižju svjetova, 52.

¹² I. DŽINIĆ, nav. dj., 58—59. A. SEKULIĆ, ondje.

¹³ Usp. *Neven*, XXVII. (1911.), 3, 19 (Za novog paroha). Izbor subotičkih župnika (sv. Terezija, sv. Rok i sv. Juraj) obavljao se na temelju natječaja koji je proglašavalo Gradsko vijeće, budući da je Gradsko poglavarstvo imalo patronat.

U svećeničkoj i narodnoj službi imao je B. Rajić prekid od dvije godine (1941.—1943.). Za II. svjetskog rata, kad je u Rajićev rodni grad provalila mađarska vojska, uhićen je »Kerski plebanoš« 12. travnja 1941., tjelesno okrutno mučen, zatočen kao talac u Konjičkoj vojarni u Subotici.¹⁴ Odatle je zauzimanjem hrvatskog episkopata i osobno dr. Alojzija Stepinca, posredništvom Vatikana interniran (15. svibnja 1941.) u franjevački samostan u Budimpešti (Margitkőr ut.). Na svoju svećeničku i župničku dužnost vraćen je u travnju 1943. Pokušaji da se B. Rajić djelatnije uključi u zbivanja od jeseni god. 1944. više su simpatični izrazi štovanja prema osobi, radu i patnji čovjeka nego zbiljnost u kojoj bi sedamdesetogodišnjak, iscrpljen i bolestan, doista mogao što učiniti (bio je izabran za predsjednika Gradskog odbora NO, član Kotarskog NO i član Izvršnog vijeća AP Vojvodine u Novom Sadu).

Rajićev život bio je sadržajno bogat, a on pak jednostavan. Izrastao iz nadničarske obitelji, upućen u škole, vratio se domaćem tlu i ljudima, s njima je suosjećao, dijelio s njima brige i pomagao im koliko je mogao i znao.

4. Svećenički rad

Rođen u hrvatskoj kršćanskoj obitelji koja se nije ponosila bogatstvom: Blaško Rajić krenuo je »u škole« i postao svećenik. Većina bunjevačkih sinova, koja je nakon pučke odlučila »ići dalje na škole«, prošla je kroz subotičku ili isusovačku kaločku gimnaziju i svršavala većinom u službi oltara, a manjim dijelom kao odvjetnici (»prokatori«, »fiškali«) ili liječnici. Rajić je postao svećenik. O njemu I. Džinić¹⁵ kao uspomenu iz svoje mladosti bilježi: »Usred grupe opkoljen stajao je svećenik 'mladi gospodin'¹⁶ visokog rasta, upaljenog lica i živo je tumačio nešto. Okolina ga je s vidnim uživanjem slušala i svaku mu riječ — rekao bih — kao žedna, užarena zemlja spasonosnu blagu kišu sa žudnjom gutala.«¹⁷

¹⁴ G. SALACZ u svojoj knjizi *A magyar kat. egyház a szomszédos államok uralmi alatt*: München, 1975., 111—113 ima svoja tumačenja o spasavanju Rajićeva života u konjičkoj vojarni. Budući da su s B. Rajićem bili uhićeni njegovi nećaci i tadašnji kapelan, njihovu oprečnom svjedočenju jamačno treba vjerovati više nego G. Salaczu. O postupku nakon uhićenja, o izlasku (»pribacivanju«, kako reče Rajić) iz vojarnice te o odlasku u Peštu osobno je s B. Rajićem razgovarao i pisac ovoga članka (1949. u kolovozu).

¹⁵ ILIJA DŽINIĆ, (Conoplja, 23. listopada 1894. — Sombor, 19. lipnja 1981.), učitelj i pisac. Školovao se u rodnom selu, a zatim u Kaloči. Zbog bolesti prekinuo bogoslovske nauke i nakon oporavka posvetio se učiteljskom pozivu. Pisao je crtice iz života svoga zavičaja, istraživao povijest Conoplje i Sombora pa je dvije-tri godine prije smrti objelodanio kraće monografije o tim naseljima. Pridonosio je kulturnom i prosvjetnom životu svojih sunarodnjaka posebice između 1918. i 1941.

¹⁶ U govoru bačkih Hrvata (Sokaca, Bunjevaca) jedino se svećenicima pridaje naslov »gospodin« (kapelanima »mladi gospodine«), a svim ostalim intelektualcima — »gospodar«. Tako su učitelji, odvjetnici, inženjeri i drugi — »gospodar Joso, gospodar Marko...« U svojim razgovorima o »varoškoj gospodi« svećenik, župnik nikada u starije doba nije bio uključen, nego uvijek: »varoška gospoda i plebanoš...« (Vlastita bilješka, srpanj 1940., rujana 1943.).

¹⁷ I. DŽINIĆ, nav. dj., 58. (u citatu je netaknut sačuvan piščev jezik).

Od srpnja 1902. pa sve do svibnja 1911. djelovao je B. Rajić kao kapelan: u šokačkim selima Dušnoku (1902.—1903.) i Santovu (1903.—1906.) i u rodnom gradu Subotici (od 1906. do izbora za župnika). Prvih desetak godina svećeništva proveo je kao suradnik i pomoćnik iskusnih svećenika, ali iskreno zauzet oko duhovnog napretka svojih župljana i sunarodnjaka. Doista je »živo tumačio« i s užitkom su ga slušali i gutali mu riječ.¹⁸ Vrlo uspješno i znalački koristio se svojim darovima otvorenosti, pristupačnosti i neposrednosti prema ljudima pa je okupljao i udruživao naš svijet: njegovo je djelo *Prosvjetno društvo »Katolički krug«* u Dušnoku,¹⁹ utemeljitelj je *Posudbene zadruge* u Santovu.²⁰ Kad se našao u rodnom gradu, B. Rajić je u ispovjedaonici, u susretima i razgovorima posebice poticao mladež na čudorednost, vjernost djedovskim načelima i običajima. Iz tih nastojanja rodila se i ostvarena je misao o *Bunjevačkom katoličkom divojačkom društvu* koje je okupljalo hrvatsku žensku mladež sve do god. 1954.²¹ Iz svećeničkog društvenog rada razvilo se nakon god. 1919. ugledno društvo *Dobrotvorna zajednica Bunjevaka*, kojemu je, prema pravilima, doživotni »staratelj« bio B. Rajić.²² Ta je Zajednica djelovala sve do god. 1945. i svojom skrbi za siromšane obitelji, učenike i sveučilištarce pomogla je brojnim pojedincima i obiteljskim zajednicama. Treba pripomenuti da su oba društva (Divojačko i Dobrotvorna zajednica) imala svoje podružnice u naseljima (Sombor, Bajmok), ali su također imala i svoje značenje u društvenom životu bačkih Hrvata: javne svečane priredbe *Dužijanca* (Divojačko društvo)²³ i *Prelo*²⁴ (Dobrotvorna zajednica) bile su povjerene njima.

Uzorna i molitvena svećeničkog života B. Rajić tražio je i nalazio pastoralne oblike u kojima je Riječ utirala putove dobroti srca, ljepoti i

¹⁸ Na istom mj.

¹⁹ Danas nisu dostupni podaci o *Prosvjetnom društvu »Katolički krug«* u Dušnoku. U razgovoru s B. Rajićem god. 1949. (srpanj i kolovoz) piscu ovoga članka on je rekao: »To je bila na čitaonicu slična onome što je u Subotici bila Pučka kasina. U ono doba su Mađžari osnivali svoje 'krugove': obrtnički, ratarski i slične, pa sam mislio da i mi trebamo okupljati naše ljude...« (Vlastita bilješka, 1949.).

²⁰ U Santovu je bilo siromašnoga našeg svijeta koji u nerodnim godinama nigdje nije imao mogućnosti posuditi novac za porez i nabavku hrane pa je B. Rajić potaknut idcijama kršćanskog socijalizma osnovao Posudbenu zadrugu. Kako je Santovo nakon god. 1918. ostalo izvan granica, u Mađarskoj, teže je na vrelima suditi o uspjehu zadruge.

²¹ U običnom govoru: *Divojačko društvo*. Sedamdeset godina od osnutka (1911.—1981.) uspjele su članice sačuvati skrb oko svečanosti Dužijance: sačuvan je arhiv društva, knjižnica, a posljednja predsjednica Ivana Stantić (Subotica, Palmotićeva 16) nastoji sačuvati spomen na društvo i njegovu imovinu. Usp. (x x x), Tridesetgodišnjica Kat. divojačkog društva 1911.—1941. *Sub. Danica* za 1941., 76—80.

²² U osnutku Dobrotvorne zajednice Bunjevaka, osim B. Rajića, sudjelovao je i Ilija Kujundžić, a prva predsjednica bila je Kata Prčić koja se kasnije isključila iz suradnje. Predsjednica je zatim bila ud. G. Šarčevića. Za društvo je napisano da je »najhumanije bunjevačko društvo«. Usp. *Knjiž. sever*, III. (1927.), sv. 3—4, 180.

²³ *Dužijanca*, žetveni običaj bačkih Bunjevaca. Na svršetku žetve žeteoci i žetelice (»risari i risarušće«) pjevajući se vraćaju na gazdin salaš s isplćenim žitnim vijencem (»krunom«). Na ulazu u salaš dočekuje ih domaćica i domaćin: ona ih škropi blagoslovljenom voćom, a on nakon toga upita o žetvi, prima vijenac i nudi pićem. Vijenac se čuva u trijcmu (»anbetušu«). Taj običaj sačuvan na salašima do danas B. Bajić uveo je u crkvu (1911.) kao žetvenu zahvalnicu i svečanost. Danas se održava na Veliku Gospu u subotičkoj stolnoj crkvi.

²⁴ *Prelo*, obiteljski običaj bačkih Hrvata u zimske dane. Potkraj XIX. stoljeća na poticaj Pučke kasine upriličena su prela kao javne priredbe (redovito na Svijećnicu 2. veljače) i svojevrsna zborišta na kojima su stariji »ljudikali« o pitanjima narodnog života, a mladi se zabavljali i plesali. Na takvim prelama sudjelovali su narodni prvaci i inteligencija i svećenstvo.

čistoći duše. Josip Andrić pak piše: »Dođite k njemu i potražite ga u njegovu župnom domu, pa će vam biti rečeno, da ga malo pričekate, jer je baš u ispovjedaonici. A ako nije u ispovjedaonici, tada je zacijelo na nekom drugom dušobrižničkom poslu. Jedva mu u tom svećeničkom radu ostaje slobodnog vremena...«²⁵

U svećeničkoj službi Rajić je nalazio vremena za bolesnike, ukope, krštenja i krizmu (bio je generalni vikar od 13. veljače 1923., papinski prelat od 1925., a apost. protonotar od 1927.), za razgovore sa župljanima i zaručnicima.²⁶ U njegovoj župnoj crkvi sv. Roka redovito su se održavale svibanjske i listopadske pobožnosti. Rijetko je Rajić te pobožnosti, a posebice listopadsku, prepuštao svojim pomoćnicima. Osim spomenutih društava, koje je utemeljio i vodio, Rajić je u doba razvitka *Katoličke akcije* imao Radničko križarsko bratstvo, a također i učeničko. Bogata i sadržajna djelatnost tražila je potpuna i zrela, zdrava čovjeka. A Rajić je povrh svoje dušobrižničke djelatnosti, u mlađem razdoblju svoga života našao vremena i mogućnosti za sastavljanje velikog molitvenika pod naslovom *Duhovna mana*.²⁷ Ali i u njemu je Rajić sačuvao razboritost, prisebnost i mjeru u pouci: »Ne godiš Bogu, ako se latiš molitve onda, kada je vrime od posla, ako poslendanom idješ u crkvu, a kod kuće ti stoji važan, nagal posao. Ne godi Bogu čovik, ako mu posao za vratom, oranje, sijanje; ako mu je kruha nabavljati, a on se onda laća molitve; ne godi Bogu žena, koja zanemari ducu, ne očisti, ne namiri ih, nego se za to vrime moli. Ta molitva Bogu nije mila.«²⁸ U završnim pak rečenicama uvodnih misli o molitvi B. Rajić knjigu posvećuje svojim sunarodnjacima: »Primi dakle, mili rode moj, ovu knjigu, pa slavi Boga njome, kad god imaš vrime; al kad te dužnost zovne na posao, poljubi knjigu, pa je ostavi, a ti se lati posla svoga.«²⁹

Pročita li se danas, osamdesetak godina nakon tiskanja, molitvenik Blaška Rajića, onda se čini da u promatranju njegova životna puta, vjernosti svećeničkoj službi, gorljivosti njegova dušobrižništva puni smisao i potvrdu ima piščeva molitva Bogu: »(...) molimo te, da nas sluge tvoje čuvati dostojiš se: da nam ti budeš pojdućima pomoć, putujućima utišenje; po vrućini razhlada, po kiši i zimi pokrivalo; po blatu podštapalo, u brodolomu obala spasa — da pod tvojom rukom srićno stignemo kuda pogjosmo, a napokon zdravi i veseli k svojima se povratimo.«³⁰

Lijepom našom ikavicom sročena hodočasnička molitva bila je temelj, sadržaj i smisao Rajićeva svećeništva.

5. Društveni rad Blaška Rajića

O javnom, društvenom i posebice prosvjetno-književnom radu B. Rajića ima vrlo različitih mišljenja: od mrzovoljnih mađarskih članaka u razdob-

²⁵ JOSIP ANDRIĆ, O piscu ove knjige u *Bunjevčice*, Zagreb 1937., 60.

²⁶ B. RAJIĆ u suradnji s L. BUDANOVICEM napisao je brošuru *O ženidbi*, Subotica 1928. Usp. BSB, 712, 289.

²⁷ BLAŠKO RAJIĆ, *Velika duhovna manna* ili duše hrana u molitvama i pismama za kršćanske katolike. Subotica, 1908. Usp. BSB, 708, 224. Molitvenik vel. 12 x 17 cm ima str. XVIII + 855.

²⁸ B. RAJIĆ, nav. dj., str. 3. (O molitvi).

²⁹ Isto, str. 4.

³⁰ Isto, str. 287—288. (Molitva hodočasnika. Kada se na sveto misto kreću).

lju od 1918. do 1980.³¹ do laskavih priznanja o oblicima raznih odličja (Orden bratstva-jedinstva i drugo) i posmrtnih poprsja.³² Poglavitito se razlikuju prosudbe o njegovoj »političkoj« djelatnosti (sveslavenstvu, slavenstvu, jugoslavenstvu i hrvatstvu).

Svoj nazor o povijesti zavičaja, rodnog grada i o ljudskim pravima svojih sunarodnjaka objelodanio je Rajić u povodu veličanstvene proslave 250. obljetnice (god. 1936.) dolaska jedne od većih skupina Hrvata u Bačku. Za njega je ta proslava značila »da kontinuitet slavenskog nastavanja nije prestao ni za vrijeme turske najezde, znači da su Bunjevci Hrvati katolički južni Slaveni od Turaka i to oružanom rukom, na sabliji zauzeli vlast i gospodarenje nad Suboticom i nad tim krajevima«. Zatim ponosno utvrđuje »da je i Subotica i sve područje do Dunava na jug, po nama došlo u sklop južnoslavenske države« i »da u toj Subotici i mi Bunjevci Hrvati s pravom zahtjevamo i priznanja i uvaženje«.³³

Rajićeve spomenute riječi potvrđuju njegovi postupci i rad: prošao je jamačno za boravka u Kaloči³⁴ kroz Antunovićevo ideološko naslijeđe od sveslavenstva i slavenstva do južnoslavenstva (posebice istaknutog potkraj I. svjetskog rata), a zatim se učvrstio i ustalio u hrvatsko-bunjevačkim raspoloženjima i djelatnosti do kraja života. Međutim, široko područje takvih raspoloženja ima svoje ishodište i žarište — Rajićev subotički i bunjevački zavičaj. Slobodu i ljudska prava za svoje sunarodnjake i sugrađane tražio je Rajić u svim državnim okvirima, stranačkim razmišljanjima, pokretima i sukobima. Promatrače je to katkad zbunjivalo, neodlučne pak poticalo, jer to je bila svojevrсна dosljednost, jamačno probitačna na hrvatskoj etničkoj periferiji. Dublje i svestranije rasprave i temeljitog istraživanja o Rajićevim društvenim zauzetostima još uvijek nema pa misli i primisli o tome nemaju snagu uvjerljivosti.

³¹ Primjerice: članci u listu *Hirlap*, II. (1922.), 15. siječnja, br. 12, 4, 1. Isto, II. (1922.), 21. siječnja, br. 17, 5, 1. Isto, III. (1923.), 17. studenog, br. 3, 1. Isto, V. (1925) 1. travnja br. 76, 3, 1. Isto, V. (1925.), 6. rujna, br. 205, 3, 1. itd. (Članaka ima i u drugim spomenutim mađarskim listovima).

³² U predvorju župne crkve sv. Roka u Subotici nalazi se Rajićevo poprsje; ulica koja spaja Beogradski put (Iv. Milutinovića ul.) i Ulicu Paje Kujundžića (Braće Radića) kod crkve sv. Jurja nosi ime Blaška Rajića; na župnom dvoru u Keru (sv. Rok) postavljena je spomen-ploča.

³³ *Klasje naših ravni*, II. (1936.), br. 4, 194. Časopis je pokrenula Pučka kasina u Subotici god. 1935. Časopis je s prekidima izlazio do god. 1944. Od god. 1942. izlazilo je *Klasje* (...) kao glasilo *Društva bačkih Hrvata u Zagrebu*. Usp. BŠB, 767_n, 34 (ad 1935.).

³⁴ Kaločko sjemenište i potrebna učilišta osnovao je Gabrijel Herman Patačić od Zajezde (de Zaezda) god. 1737. u želji da dobije što više biskupijskog svećenstva. Međutim, taj bački i kaločki nadbiskup te vački župan okrutnošću su pridonijeli mađarizaciji Kaloče, hrvatskog naselja u kojemu je rođen MIHOVIL RANDIĆ, jamačno prvi hrvatski pisac podunavskih Hrvata. Prema knjizi S. KATONE, *Historia metropol. ecclesiae Colocensis*, Colocae 1800, I., 72—73., G. H. Patačić odredio je dvanaest udaraca batinom ili novčanu kaznu od 12 for. svakome tko na javnom mjestu bude govorio hrvatski («Ut igitur usum idioma Hungarici Gabriel Patachich archiepiscopus in hac civitate reduceret, licet ipso croatico genere natus fuerit, usum tamen illyricae linguae sub mulcta 12. vel florenorum, vel baculorum inhibuit ...»). O Mih. Radniću usp. A. SEKULIĆ, *Književnost bačkih Hrvata*. Zagreb 1970. 6, 16, 17, 18, 60. Treba pripomenuti zanimljiv podatak da je u kaločkom sjemeništu, kao i u učilištima, nepoželjna bila hrvatska riječ unatoč činjenici što se ondje školovalo buduće svećenstvo različitih narodnosti; u tom pogodu napose je oštro bilo od osamdesetih godina XIX. stoljeća pa do 1918.

a) Rajić je u prije spomenutoj izjavi istaknuo da je i Subotica i sve područje do Dunava »po nama došlo u sklop južnoslavenske države«. Iz dubokog uvjerenja da je bunjevačkim i šokačkim Hrvatima mjesto u južnoslavenskoj zajednici B. Rajić je u lomovima nakon I. svjetskog rata išao u Zagreb (29. listopada 1918.), u Novi Sad, u Pariz i Beograd. Spomen o Rajićevoj zauzetosti tih dana sačuvan je u brojnim člancima i knjigama,³⁵ ali u novije doba zanemaruje se Rajićevo ime i njegov udio u nemalim naporima da se slavensko podunavsko stanovništvo nađe u novoj državnoj zajednici.³⁶ Ne radi se samo o osobnoj nepravdi prema B. Rajiću nego o šutnji o povijesnim lomovima i sudbonosnim odlukama.

b) Blaško Rajić bio je god. 1918. duboko uvjeren u zbiljnost: »Neće nas više nitko progoniti zbog naše narodnosti, neće nam nitko više ukidati jezik u javnim uredima, školama i crkvama koje su gradili naši oci!«³⁷ Iz takvih uvjerenja slijedila je želja da se u prvim godinama nove države utvrde i osiguraju narodna prava u krajevima koji su poslije dva stoljeća (nakon Turaka) bili pod Ugarskom. Blaško Rajić tada se uključio u *bunjevački i šokački pokret*³⁸ odnosno u *Bunjevačko-šokačku stranku* kao voditelj.³⁹ Koliko je zborova i dogovora Rajić održao, neće se jamačno nikada znati, ali postalo mu je sve jasnije da su potrebne jače i otpornije snage za borbu. Pokušao je zatim stvoriti *Vojvođansku pučku stranku* (28. studenog 1924.),⁴⁰ ali nije bilo većih uspjeha, jer su sve brojnije bile pristaše Stjepana Radića. Rajić se postupno povukao iz stranačkog života podupirući mlade ljude koji su iz Zagreba donosili smišljenije programe i djelovali svježijim snagama.⁴¹

c) U društvenom životu svojih sugrađana, nakon stranačke djelatnosti, svoj je rad usmjerio prema hrvatskim prosvjetnim ustanovama i društvima.⁴² Suutemeljitelj je (uz L. Budanovića) *Matice subotičke* (1933.)⁴³ i

³⁵ Usp. PETAR PEKIĆ, *Povijest Hrvata u Vojvodini*, 210—219. — ANTE SEKULIĆ, Jedna kasna subotička jesen. *Sub. Danica za 1971.*, 55—57. ILIJA DŽINIĆ, nav. dj., 60—62. B. RAJIĆ, Zašto strah pred dolaskom srpske vojske. *Neven*, XXXI. (1918.), br. 3, 1. i dr. (u literaturi o B. Rajiću spominje se njegovo sudioništvo u događajima oko 1918. i Trianonskog ugovora).

³⁶ U knjizi ANDREJA MITROVIĆA, *Jugoslavija na konferenciji mira 1919—1920*. Beograd (1968.) nema spomena o B. Rajiću i nizu ljudi iz Podunavlja (Baje, Aljmaša i ostalih hrvatskih naselja) koji su dali svoj prilog oblikovanju nove države Kraljevine SHS (zatim Jugoslavije). Budući da se radi o knjizi pisanoj prema arhivskoj građi, kako tvrdi pisac (str. VII—VIII), iznenađuje šutnja o ulozi »domaćih« ljudi oko pitanja Bačke u doba izradbe Trianonskog mirovnog ugovora.

³⁷ *Neven*, XXXI. (1918), studenoga br. 5, 2. (IVAN KUJUNDŽIĆ zabunom je napisao da *Neven* nije izlazio do godine 1919. — BŠB, 759, 8 — jer u knjizi *Izvori za povijest* (. . .), str. 50. spominje neke brojeve *Nevena*).

³⁸ Usp. (x x x), *Bunjevački i šokački pokret. Subotička Danica za 1922.*, 27—31.

³⁹ *Bunjevačko-šokačka stranka* nastala je osamdesetih godina XIX. stoljeća, a prva pravila sastavio je Ambrozije Sarčević. Međutim, svoju značajnu djelatnost obavila je obnovljena (30. travnja 1906.) stranka koja se od 15. rujna 1920. uključila u stranački društveni život Kraljevine SHS. Borba stranke za slobodu građana i pravedno državno uređenje bila je mučna (usp. P. PEKIĆ, nav. dj., 247—252.), dok potkraj god. 1924. nije prestala djelovati.

⁴⁰ P. PEKIĆ, nav. dj., 253—257.

⁴¹ Blaško Rajić bio je narodni zastupnik do 6. studenoga 1924. (usp. P. PEKIĆ, nav. dj., 284).

⁴² U prvim godinama nakon I. svjetskog rata, osim *Pučke kasine* (1878.), *Katoličkog kruga* u Subotici (1895.), *Katoličke čitaonice sv. Jurja* (1905.), *Katoličke čitaonice sv. Roka* (1910.), *Katoličkog divojačkog društva* (1911.), osnovana je — kako je spomenuto — Dobrotvorna za-

predsjednik njenog odbora, voditelj njenih »Razgovora«;⁴⁴ na jednom od Matičnih »Razgovora« pokrenuto je pitanje osnutka Hrvatske kulturne zajednice,⁴⁵ a kad je osnovana,⁴⁶ njezin prvi predsjednik bio je Blaško Rajić. Osim uredničkih dužnosti (oko *Sub. novina*, *Sub. Danice*), Rajić je bio član Matice Hrvatske, Društva sv. Jeronima,⁴⁷ a sudjelovao je u javnim priredbama kao pokrovitelj ili predavač.⁴⁸

Posebice treba upozoriti na to da je B. Rajić uvijek budno pazio na svoje svećeničko ponašanje: prema svima uzoran i pravičan, pun iskrene ljubavi prema svome zavičaju i sunarodnjacima nikada i nigdje nije povrijedio dostojanstvo i pravo drugih stanovnika u rodnom gradu. Takvu mu krivicu nisu upisali ni god. 1941. u travanjskim danima.

Tragovi su društvenog rada Blaška Rajića duboki, ali se čini da još nisu valorizirane sadržajne vrednote takva rada. Društava više nema (ni Kat. divojačkog društva, ni Dobrotvorne zajednice, ni Mat. subotičke, ni Hrv. kulturne zajednice, ni novina, ni godišnjaka), a negdašnji njihovi članovi stižu na svršetak životnog puta. Možda bi trebalo skupiti mrvice uspomena i Rajićev lik sačuvati od zaborava...

6. Bibliografija radova

Pokušaj sastavljanja popisa radova Blaška Rajića temeljio se na objelodanjenim knjigama Ivana Kujundžića, bilješkama Blaška Vojnića Hajduka i na vlastitim iskustvanjima. Radi preglednosti bit će Rajićevi radovi raspoređeni u skupine: a) pjesme, b) pripovijesti, c) članci, d) objelodanjene knjige i e) urednički rad.

a) Pjesme

Nemila smrt. *Neven*, XIX. (1902), br. 11, 163.

Kad zasniva tamburica. *Neven*, XXIV. (1907.), br. 2, 3—4.

---

jednica Bunjevačka (1919.), zatim *Hrvatsko prosvjetno društvo »Neven«* (31. kolovoza 1920.), *Organizacija jug. katoličkog društva* (1919.), *Hrvatsko pjevačko društvo »Neven«* (4. prosinca 1920.), *Bunjevačko momačko kolo* (1920.), *Hrvatsko akademsko društvo »Antunović«* (1924.), *Hrvatski katolički Orao* (1921.), *Hrvatska katolička Orlica* (1925.), *Hrvatski Sokol* (1925.) i dr. Zanimljivo je pripomenuti da je prvi nogometni klub »Bačka« osnovan u Subotici god. 1901.⁴⁹ Službeno je *Matica subotička* osnovana 20. srpnja 1933. kada je Lajčo Budanović dopisom br. 2581/1933. prijavio vlastodršcima da je u zgradi u Ulici Paje Kujundžića br. 9 počela djelovati, a »članovi... mogu biti... Slavenci«. Usp. A. SEKULIĆ, Cjeloviti lik Lajče Budanovića *Subotička Danica za 1971.*, 48.

⁴⁴ *Razgovor* u Matici subotičkoj održavao se redovito oko 13. siječnja (Antunovićev spomen-dan kao zbor hrvatskih intelektualaca. Predsjedao je B. Rajić, a uz prigodno predavanje bilo je pjevačkih izvedbi, krasnoslova i sl. Bile su podijeljene i Matičine redovite godišnje nagrade za pisane radove. Posljednji *Razgovor* održan je u siječnju 1941.

⁴⁵ (x x x), *Razgovor* u Matici subotičkoj. *Klasje naših ravni*, god. II. (1936.), br. 3, 186—188. *Sub. novine*, god. VIII. (1936.), br. 3, prilog »Kultura«, str. 2. (objelodanjen je: Zapisnik osnivajuće skupštine Hrv. kulturne zajednice, Saveza hrvatskih prosvjetnih radnika i društava u Subotici).

⁴⁶ Usp. MIHOVIL KATANEC, *Pravila Hrvatske kulturne zajednice, Savez hrvatskih prosvjetnih radnika i društava u Subotici*. Subotica 1937.

⁴⁷ (x x x), Blaško Rajić i Društvo sv. Jeronima. *Subotičke novine*, XII (1940.), 17, 7.

⁴⁸ (x x x), Velika bunjevačko-šokačka priredba u Zagrebu. *Sub. novine*, XX. (1939.), br. 16, 1; br. 17, 1—2, — JOSIP ANDRAČ, Slavije Bačke Hrvatske u Zagrebu. *Sub. novine*, XXI. (1940.), br. 19, 5.

Gledaj... *Subotičke novine*, III. (1922.), br. 1, 3.
Mariji... *Subotička Danica* za 1925., 33.
Otac nebeski, *Subotička Danica* za 1927., 35.⁹

b) Pripovijesti

1. Čudni jaganjci. *Subotička Danica* za 1919., 42—46.
2. Maričin Božić. *Neven*, XXXII. (1919.), br. 290, 1. *Subotička Danica* za 1923., 101—102.
3. Vlah i med. *Neven* XXXIII. (1920.), 3, 1.
4. Stari kršćanin. *Subotička Danica* za 1921., 49—52.
5. Ivan i Bašo.⁹ *Neven*, XXXIV. (1921.), 56, 2—3; *Neven*, XXXIV. (1921.), 62, 2; *Subotička Danica* za 1921., 55—56; *Subotičke novine*, III. (1922.), 9, 2—3; *Subotička Danica* za 1923., 89—90; *Hrvatske novine*, II. (1924.), 3, 2; *Hrvatske novine*, II. (1924.), 25, 2—3; *Subotička Danica* za 1925., 125—126; *Hrvatske novine*, VI. (1925.), 8, 23; *Hrvatske novine*, VII. (1925.), 2, 2; *Hrvatske novine*, VII. (1926.), 3, 2—3; *Hrvatske novine*, VII. (1926.), 4, 2—3; *Subotičke novine*, XV. (1934.), 2, 6; *Subotičke novine*, XVI. (1935.), 1, 4—5; *Subotičke novine*, XVII. (1936.), 10, 10; *Subotička Danica* za 1941., 52—54.
6. Stari mirotvorci. *Hrvatske novine*, II. (1924.), 27, 2; III. (1925.), 2, 31.
7. Anita, događaj iz Meksika. *Hrvatske novine*, VII. (1926.), 45, 2; 46, 2; 47, 2—3; 48, 2.
8. Izgubila se. *Subotička Danica* za 1931., 75—76.
9. Moje čobanovanje. *Subotička Danica* za 1933., 83—86.
10. Lijek od zubne bolesti. *Subotička Danica* za 1934., 63—64.
11. Dida Demin kožuh. *Subotička Danica* za 1935., 76—77.
12. Sa dna života. *Subotička Danica* za 1939., 60—61.
13. Stari mirotvorci. *Subotička Danica* za 1939., 68—69.
14. Iz Osika s onog svita. *Subotička Danica* za 1939., 82—85.

c) Članci

1. Narodnost. *Naše novine*, V. (1911.), 31, 1.
2. Katoličanstvo i varoška gospoda. *Naše novine*, VII. (1913.) 7, 1.
3. Istina pisana — istina živa. *Neven*, XXX. (1913.), 47, 1.
4. O Paji Vujković-Lamiću. *Neven*, XXXI. (1914.), 27, 3.
5. Zašto strah pred dolaskom srpske vojske. *Neven*, XXXI. (1918.), 3, 1.
6. Svečan govor. *Neven*, XXXI. (1918.), 5, 2.
7. Izbjeglice. *Neven*, XXXII. (1919.), 282, 1.
8. Subotica. *Subotička Danica* za 1919., 29—55.
9. 1920. *Neven*, XXXIII. (1920.), 1, 1.

⁹ Nije točno tumačenje G. KIKICA u knjizi o poeziji bačkih, bunjevačkih Hrvata (Zagreb, 1971.), 127 da su Rajićeve pjesme objelodanjene u časopisima brojčano neznatne prema onima u *Duh. mani*. Naime, Rajić je sastavljač molitvenika, ali pjesme u njemu su crkvene pjesme koje se pjevaju u crkvama za bogoslužja i moraju imati imprimatur crkvenih vlasti.

¹⁰ Skupina pripovijesti »Ivan i Bašo« zajednički je naziv za crtice iz bunjevačkog života o zgodama i nezgodama u kojima su se glavni junaci, dobroćudni i čestiti ljudi nalazili u svagdašnjici između dvaju ratova i prije I. svjetskog rata. Neke zgode su u zbirci *Bunjevačice* (Zagreb 1936.).

10. Kazalište ili mozi.³¹ *Neven*, XXXIII. (1920.), 5, 1.
11. Vitar, oluja. *Neven*, XXXIII. (1920.), 1, 1.
12. Kapitalizam, *Neven*, XXXIII. (1920.), 16, 1.
13. Socijalizam. *Neven*, XXXIII. (1920.), 18, 1.
14. Balkanski smet. *Neven*, XXXIII. (1920.), 19, 1.
15. Jedno pismo. *Neven*, XXXIV. (1921.), 235, 2.
16. Slaveni u bazenu Dunava. *Subotičke novine*, XVII. (1936.), 10, 6.
17. Ivan Petreš.³² *Subotičke novine*, XVIII. (1937.), 25, 3.
18. Podunavski Bunjevci i Šokci izvan granica naše države. *Subotička Danica za 1938.*, 37—40.
19. Dr Stipan Matijević. *Subotičke novine*, XX. (1939.), 22, 5.
20. Život Hrvata u Mađarskoj. *Subotičke novine*, XXII. (1941.) 1, 3.
21. Južni Slaveni u Budimu. *Subotička Danica za 1945.*, 46—49.

d) *Objelodanjene knjige*

1. Šta obećaje crvena demokracija? A šta daje?
Ponašio Ilovac (Blaško Rajić, op. A. S.). Subotica, 1908. Vel. 10,8 × 14,8 cm, str. 104.
BSB, 708, 216.
2. Velika duhovna mana ili duše hrana u molitvama i pismama za kršćane katolike. Subotica, 1908. — Vel. 12 × 17 cm, str. XVIII + 855.
BSB, 708, 224.
3. Pridslava. Pripovist iz početka kršćanstva. Subotica, 1910. Vel. 6°, str. 80.
BSB, 708, 226.
4. Narodno blago. Narodne pjesme i poslovice. Subotica, 1912. Vel. 14,7 cm × 22,2 cm, str. 136.
BSB, 708, 227.
5. Bellehem. Pastirska igra u tri čina. Subotica, 1913. Vel. 10,5 × 16,3 cm, str. 32.
BSB, 708, 229.
6. Narodno blago. Zbirka narodnih pjesama i poslovice. Svatovske pjesme. Subotica, 1923. Vel. 16,5 × 20,5 cm, str. 82.
BSB, 710, 256.
7. Stari mirotvorci. Pripovijest iz doba apostolskoga. Subotica, 1925. Vel. 15 × 22,5 cm, str. 58.
BSB, 711, 266.
8. Našim šorom. Pripovijesti iz Subotice, 1928. Vel. 11,5 × 15,3 cm, str. 16.
BSB, 713, 298.

³¹ Mozi — kino; mađ. natuknica prema mozditani — krenuti, pokrenuti, maknuti; mozgató — pokretan; pokretački. Budući da je u Subotici živio A. Lifka, jedan od filmskih prvaka početkom XX. stoljeća, hrvatski je puk najprije prihvatio mađarsku natuknicu koja se danas rijetko čuje, jer je u uporabi — kino.

³² IVAN PETREŠ (Kačmar, 21. listopada 1876. — Baja, 14. lipnja 1937.), svećenik i pisac. Službovao je u Kačmaru, Subotici, Aljmašu, Gornjem sv. Ivanu, Čavolju. Uređivao je *Naše novine*, surađivao je u *Nevenu* i *Danici*. Pod pseudonimom *Čudomil* objelodanio je zbirku *Moji jadi*; pisao je igrokaze i nakon 1918. djelovao među Hrvatima u Mađarskoj. Usp. A. SEKULIĆ, *Književnost bačkih Hrvata*, 52.

9. Bunjevčice. Crtice iz života bunjevačkih Hrvata. Zagreb, 1936. Vel. 8°. str. 64. BŠB, 717, 354.
10. L. Budanović — B. Rajić, O ženidbi. Pouka. Subotica, 1928. Vel. 8°, str. 16. BSB, 712, 289.
11. Slava, ep u 24 pjevanja. Rukopis, čuva se u Gradskoj knjižnici u Subotici.⁵³

e) Urednički rad

Rajićev je urednički rad bogat, ali potreban je oprez u popisu listova kojima je dao svoje uredničko ime i doista ih uređivao. Čini se, naime, da mu se katkad pridaju listovi koje nije uređivao niti je u njima surađivao. Osobnim istraživanjem moglo se utvrditi da je B. Rajić bio pokretač i urednik ili samo urednik slijedećih glasila:

Naše novine. Društveni i gospodarstveni polumisečnik. Subotica, 1907. Prvi odgovorni urednik bio je dr. Joso Mamužić, god. III. (1909.) postaju tjednik i od br. 41. urednik je bio Ivan Petreš; god. V. (1911.) od br. 45. urednik je bio Matija Čatalinac; god. VII. (1913.) od br. 32 urednik je bio Blaž Rajić, ali samo kratko vrijeme.⁵⁴ Naše novine izlazile su od kraja 1918., a urednici su se mijenjali.⁵⁵

Subotičke novine, za kršćansko i narodno udruženje. Pokrenute su jamačno god. 1920. na Rajićev poticaj. Na sačuvanim primjercima iz god. 1921. označeno je god. II. izlaska. Odgovorni urednik bio je Miško Prčić. Sub. novine zabranjene su 27. listopada 1923. (br. 43.).⁵⁶ Mjesto njih pokrenut je novi list:

Hrvatske novine. Na njima je označeno da je god. IV. (1923.) i nastavljeni su brojevi 43—53. Zatim su slijedila godišta, sve do X. (1929.) i prestale s brojem 23. Rajić je bio pokretač tih novina, suradnik, ali urednik je bio Miško Prčić.⁵⁷

*Subotičke novine*⁵⁸ Pokrenute su kao nastavak Hrvatskih novina god. 1929. pa je označeno da je to X. (1929.) godište. Prvi broj objelodanjen

⁵³ Rukopis djela *Slava*, epa u 24 pjevanja, darovao je B. Rajić piscu ovog članka. Radi se zapravo o tipkopisu koji je nakon nekoliko godina ustupljen Gradskoj knjižnici u Subotici. Jamačno je bilo više kopija, dok je manuskript — izvornik, bio u posjedu Rajićevih nećaka koji su s njim živjeli na župnom dvoru. (Fotokopiju spomenutog tipkopisa vidio sam početkom god. 1981. u Somboru, vlasništvo J. Temunovića, G. Dimitrova 1.)

⁵⁴ BŠB, 761, 11.

⁵⁵ MATIJA EVETOVIĆ, Novinstvo kod podunavskih Hrvata. *Sub. Danica za 1946.*, 36. (pogrešno je u članku spomenuto da su *Naše novine* izlazile do 1917.)

⁵⁶ *Subotička Danica za 1925.* str. 142. (Kronika): »Subotičke novine 27. listopada sa 43. brojem bile su obustavljene na 6 mjeseci. Mjesto ovih pokrenute su Hrvatske novine«.

⁵⁷ BŠB, 762, 14.

⁵⁸ U Subotici je god. 1927. izlazio pod nazivom *Subotičkih novina* list kojemu je urednik bio Marko Stipičić. Izišlo je 26 brojeva (13. svibnja 1927. — 4. studenog 1927.). Blaško Rajić nije imao udjela u tim novinama.

je 16. studenoga 1929. Urednički teret, skrb i odgovornost nosio je B. Rajić sve do XXII. (1941.), do br. 11. kada su nakon ulaska mađ. vojnih četa prestale izlaziti i nisu više obnovljene do danas. Punim imenom potpisivao je B. Rajić taj list od XII. (1931.), br. 1.⁵⁹

Zemljodjelac. Pokrenut je god. 1929. Nema oznake godišta, urednika ni broja. Ali slijedeće godine otisnuta je oznaka da II. god. (1930.), a urednik je Agronom (B. Rajić). Utvrđeno je Rajićevo uredništvo: II. (1930.), br. 1—27; III. (1931.), br. 32; IV. (1932.), br. 1—24; V. (1933.), br. 1—4; god. VI. (1934.), br. 1—4; god. VII. (1935.), br. 1—7; XI. (1939.), br. 1.⁶⁰

Glasnik. List je počeo izlaziti god. 1929. Blaško Rajić bio je urednik ovih brojeva: II. (1930), br. 1—27; III. (1931.), br. 1—29; IV. (1932.), br. 1—25; V. (1933.), br. 1—11; VI. (1934.), br. 1—4.⁶¹

Katolički nauk. Glasilo je počelo izlaziti 15. veljače 1930. Odgovorni urednik bio je Blaško Rajić. Jamačno je bilo tri godišta: I. (1930.), II. (1931.); III. (1933.). Nema sačuvanih brojeva, ali nije ih jamačno bilo ukupno više od 4 do 5.⁶²

U sedam zabilježenih glasila B. Rajić bio je i urednik i suradnik. Vrlo uporan u radu i nastojanjima svladavao je zapreke, zabrane i smetnje. Ako je državna vlast zabranila jedno glasilo, Rajić je pokrenuo drugo. Njegova urednička djelatnost traje od god. 1907. pa sve do 1941. Trideset godina rada na načelima vjere, domoljublja i borbe za boljitak svjedočanstvo su silne Rajićeve energije, postojanosti i dosljednosti. Na hrvatskoj narodnoj periferiji u Podunavlju ne može se s njim u toj djelatnosti nitko mjeriti, jer je u trideset godina, lomnih i prevrtljivih, trebalo umijeća, snalažljivosti, a najviše upornosti za ustrajnost i dosljednost u radu i ljubavi prema Bogu, Domovini i ljudima.

7. Područje i tematika književnoga rada

U svim prikazima književnosti podunavskih Hrvata B. Rajić uključen je kao pisac, poglavito kao pripovjedač. Međutim, Rajić je bio sastavljač molitvenika, pisac poučnih kršćanskih pouka, pjesnik i pripovjedač, skupljač narodnog blaga i epski pjesnik, što potvrđuje bibliografija njegovih radova.

⁵⁹ Urednik *Sub. novina* bio je B. Rajić od br. 1. god. XII. (1931.) pa do br. 11. god. XX. (1941.). God. 1931. izašli su brojevi 1—41; god. XIII. (1932) br. 1—48; god. XIV. (1933.) br. 1—13; god. XV. (1934.) br. 1—9; god. XVI. (1935.) br. 1—11; god. XVII. (1936.) br. 1—27; god. XVIII. (1937.) br. 1—52; god. XIX. (1938.) br. 1—52; god. XX. (1939.) br. 1—52; god. XXI. (1940.) br. 1—51; god. XXII. (1941.) br. 1—11.

⁶⁰ Urednici *Zemljodjelca* su se mijenjali pa su taj list uređivali Andrija Moallion, Anđo Nimka (Lajčo Budanović), a najduže B. Rajić. Usp. BSB, 764, br. 34.

⁶¹ Uredništvo ovog glasila (*Glasnik*) preuzeo je zatim Lazar Križanović, župnik na Bikovu. Usp. BSB, 765, 25.

⁶² BSB, 766, 28.

⁶³ SPASOJE VASILJEV, *Pregled bunjevačke književnosti u Glasnik jugoslavenskog profesorskog društva*, knj. XVIII., svcz. 11—12. Beograd 1938, 1028—1097; A. SEKULIĆ, *Književnost bačkih Hrvata*, 16—18, 60, 110, 114—116; GEZA KIKIĆ, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, 125; ISTI, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, 222—238.

a) Područje Rajičeva spisateljskog rada omeđeno je njegovim zavičajem. Čvrsto ukorijenjen na domaćem tlu Rajić je u svom rodnom gradu i širokim bačkim ravnicama nalazio dovoljno pitanja o kojima je imao što reći, mnoštvo ljudi kojima je trebalo prići, suosjećati s njima, poticati ih i pomoći. U svome radu za svoga života bio je Rajić neprestance sa svojim ljudima, poznavao je jednostavnost i složenost i tegobe njihove svagdašnjice. Probijao se kroz različite društvene skupine, osjećao se najbliži onima iz predgrađa, iz siromašnih bunjevačkih četvrti svoga rodnog grada. Zaključivao je da su njegovi sunarodnjaci »dobre gazde i rabadžije«. Razumio je na zavičajnom prostoru dušu našega čovjeka, uvijek je sačuvao srdačan osmijeh za njegovu nespretnost, shvaćao je potrebe i suosjećao s bolima.⁶⁴

b) Blaško Rajić nije pisac velikog formata, nije se zanosio velikom književničkom slavom, ali »trebalo je samo jedanput pročitati koji od njegovih feljtona, što ih je pisao u novinama pod naslovom 'Ivan i Bašo' pa da odmah otkriješ njegove velike pripovjedačke sklonosti i sposobnosti«. ⁶⁵

Blaško Rajić nije kao pripovjedač pleo velike misli, niti je stvarao velike zaplete. Jednostavno i gipko bilježio je događaje, a sa svojim jednostavnim ljudima i o njima razgovarao je slikovito i neposredno. Jednostavno je pričao o svome djetinjstvu — neposredno i kadšto pomalo naivno — o prvom čobanovanju, o prvoj dječjoj krađi, o novom prsluku i šeširu (pripovijesti: *Moje čobanovanje, Nov šešir, Moj prvi prsluk*).

c) U Rajičevim književnim radovima lako se može zamijetiti težnja za širinom, za poljima i prostorima:

»Još mi se iza dvi godine duša svejednako kupala u sunčevu svitlu, opojena mirisom poljskog bosiljka, zelenoga kukuruza, pčelinjim zujanjem i njihala se u visini na talasima ševina pivanja. Polje, polje... Sve me je privlačilo, mamilo: hajde u polje...« (*Moje čobanovanje*). Ponovio je čežnju za poljem u »Prvoj krađi«: »Ginuo sam za polje... Strnika obrasla travom. Trava miriše, Bože, kao život, kao srića. Rosa trepti po njoj i smije se kao milijun malih sunaca i priliva se u sunčanom svitlu u sto boja, a one pivaju i igraju po svem polju i nadmeću se sa ševom, koja u visini klikće suncu i toplini i cviću i svojem gnjizdu...« Vedrjna ljubavj prema zavičaju zrače iz pripovijesti B. Rajića.

d) Čežnja za širokim, mirisnim poljima potiče Rajića na razmišljanja o Bogu, o ljudima i svećenčkoj službi. Skupina pripovijesti iz prvih kršćanskih vremena (Pridslava, Stari mirotvorci, Čudni jaganji, Stari kršćanin) nisu samo kazivanja slična legendi, nego je u njima pretočena piščeva vjera, potreba za istinom i svjedočenjima koja krijepe. U tridesetoj godini objelodanio je pisac svoju *Pridslavu*, a potkraj 1925. pak *Stare mirotvorce*. Kao da su obje pripovijesti međaši razdoblju u kojemu je Rajić zauzetošću oko javnih poslova htio imati jakost prvih kršćana i mučenika. U toj skupini pripovijesti kazivanje je mirno, razborito i čitljivo.

⁶⁴ A. SEKULIĆ, *Na raskrižju svjetova*, 52.

⁶⁵ J. ANDRIĆ, O piscu ove knjige (Bunjevčice), 60.

e) Jezik i pripovjedalaštvo učio je B. Rajić na najpouzdanijem vrelu: na narodnom blagu. Spomenute dvije zbirke: *Narodno blago* (1912. i 1923.) potvrđuju Rajićevu skrb za očuvanjem stoljetnog iskustva pretočenog u stihove. Rajić i Ive Prčić⁶⁶ u prvoj su polovici XX. stoljeća najviše pridonijeli da izvorno narodno blago zabilježe, sačuvaju i predaju mladim naraštajima. Konačno je, prema narodnom epskom pjesništvu, B. Rajić u zatočeništvu (1941.—1942.) složio veliki ep *Slavu* (24 pjevanja) koji do danas nitko nije pažljivo pročitao i upoznao općinstvo sa sadržajem, a tridesetak godina ep čeka nakladnika.

Međutim, nije to slučaj samo s epom *Slava*: B. Rajiću još nitko nije ozbiljno pristupio kao književniku, nitko nije zavirio u dubne njegova stvaralaštva pa — dosljedno tomu — nitko nije otkrio ni ponore duše našega čovjeka koji je stoljećima nagnut nad dalekim našim poljima. Pravo i pravedno bilo bi to učiniti, makar samo iz zahvalnost prema B. Rajiću.

8 Zaključak

U promatranju života i rada Blaška Rajića nameće se misao da je iz djedovske vjere i ljubavi prema ljudima i zavičaju izvimala snaga koja ga je krijepila u pedesetak godina svećeničkog i društvenog, javnog rada.

Rođen u siromašnoj nadničarskoj obitelji, visoka rasta i snažna tijela, vičan odricanju i skromnom životu⁶⁶ B. Rajić nije žalio napora da se zauzima za pravdu, pravičnost i boljitak u društvu.⁶⁷

U društvenoj djelatnosti bio je uporan, dosljedan: prošao je razdoblja sveslavenstva i slavenstva, oduševljavao se vizijom južnoslavenskog zajedništva i temeljito se učvrstio u svojoj pripadnosti hrvatskom narodu zauzimajući se za slobodu i prava svojih sunarodnjaka.

Rajićevim društvenim zalaganjem, dosljednim njegovim uvjerenjima i stajalištima Bačka je uključena — kako je već spomenuto — u sklop prve južnoslavenske državne zajednice. Iz toga je izvimala mogućnost da Rajić pridonese nešto ljudima s etničke periferije u preporodnom radu između dvaju ratova. Ali to je skupo plaćeno osobnom patnjom između 1941. i 1943. Jamučno sve podatke toga razdoblja povijest neće zaboraviti, protumačiti će ih i sačuvati spomen na svojevrsnog narodnog velikana, posebno značajnog za njegov zavičaj.

Kao osnivač prosvjetnih društava (Katolički krug, Divojačko društvo i dr.) Rajić nikada nije zaboravljao da ih utemelji na vjerskim načelima. Pridonosio je javnoj potvrdi opstojnosti svoga naroda na bačkim ravninama: žetvenu svečanost Dužijancu učinio je javnim slavljem, bio je predsjednik odbora za proslavu 250. obljetnice dolaska veće skupine Hrvata u Suboticu, predsjedavao je Hrvatskoj kulturnoj zajednici, Matici Suboti-

⁶⁶ U osobnom životu bio je B. Rajić vrlo skroman: u jelu i umjeren i jednostavan (*hranim se bunjevački*, govorio je često), spavao je na ležaju prekrivenom ovčjim krznom, rijetko se odijevao u odjeću koja mu je isticala crkvene časti i položaje.

⁶⁷ Usp. Rajićeve članke: *Katoličansko i varoška gospoda* (1913.), *Kapitalizam* (1920.), *Socijalizam* (1920.) i dr. Uvijek je bio dosljedan u tumačenju crkvenih stajališta prema pojedinim društvenim problemima.

čkoj i drugim društvima i udruženjima. Budući da je bio dostojanstven i miran, unosio je sigurnost među suradnike.

Bibliografija Rajićevih radova potvrđuje piščevo shvaćanje da svećenik sposoban na peru mora pridonositi prosvjećivanju svoga naroda. To svjedoče i njegova književna djela o kojima je rečeno da su ponikla iz jednostavne i plemenite duše, unatoč činjenici što sva možda još nisu posve umjetnički izbrušena, ali su nepatvorena.⁶⁸

Uzornom svećeniku B. Rajiću kao priznanje za dušobrižnički rad podijeljeno je nekoliko crkvenih časti (gen. vikar, papinski prelat, apostolski protonotar). Međutim, rijetko je stavljao vidljive oznake svoga dostojanstva, ali je svakoga dana, ljeti i zimi, već u pet sati ujutro sjedio u ispovjedaonici ne zaboravljajući ni druge dužnosti (uredovnica, ukopi, bolesnici i sl.).

O Rajiću su sačuvane brojne pripovijesti i zgodice iz života, ali nisu zabilježene pa ih stariji prenose mlađima. Neporočan, ugledan i vrlo jednostavan Blaško Rajić ostavljao je snažan dojam na sve koji su mu pristupali, tražili pouku i savjet, pomoć i poticaj.⁶⁹

Trebalo bi — kao što je također spomenuto — skupiti sve podatke, ulomke i kazivanja o Rajiću, jedinstvenom čovjeku njegova zavičaja, graditelju povijesti. Bio je, naime, velikan kojega ne bi trebalo zaboraviti.

---

⁶⁸ J. ANDRIĆ, nav. dj., 61.

⁶⁹ Usp. A. SEKULIĆ, nav. dj., 53.